

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MUSIQA DARSLARINI SAMARALI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI

Ashirova Laziza Shuxrat qizi,

Guliston Davlat Pedagogika Instituti

Musiq ta'limi yo'nalishi o'quvchisi

Lazizaashirova327@gmail.com +998772881305

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda musiqa darslarini samarali tashkil etish va ularni rivojlantirish bilan bog'liq dolzarb muammolar tahlil qilinadi. Xususan, o'quvchilarning yosh xususiyatlari, musiqa savodxonligini shakllantirish, darslarda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish hamda amaliy mashg'ulotlarning o'rni yoritib beriladi. Shuningdek, o'qituvchilarning kasbiy mahorati, dars jarayonida interfaol metodlardan foydalanish va milliy musiqa merosini o'quvchilarga yetkazishdagi muammolar ham ko'rib chiqiladi. Maqolada mavjud kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilib, boshlang'ich ta'lim tizimida musiqa darslari samaradorligini oshirish yo'llari taklif etiladi.

Kalit so'zlar. Musiqa ta'limi, boshlang'ich sinf, musiqa darslari, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, musiqa savodxonligi, o'quv jarayoni, ijodkorlik, milliy musiqa, estetik tarbiya, o'qituvchi mahorati, innovatsion yondashuvlar.

Abstract. This article analyzes pressing issues related to the effective organization and development of music lessons in primary schools. In particular, it highlights the age characteristics of students, the formation of music literacy, the use of innovative pedagogical technologies in lessons, and the role of practical exercises. Additionally, teachers' professional skills, problems in using interactive methods during the lesson, and delivering the national music heritage to students are also

reviewed. Recommendations have been developed to eliminate existing shortcomings, and ways to increase the efficiency of music lessons in the primary education system are proposed.

Keywords: Music education, primary school, music lessons, pedagogical technologies, interactive methods, music literacy, educational process, creativity, national music, aesthetic education, teachers skill, innovative approaches.

Аннотация В данной статье анализируются актуальные проблемы связанные с эффективной организацией и развитием уроков музыки в начальных классах. В частности освещаются возрастные особенности учащихся, формирование музыкальной грамотности, использование инновационных педагогических технологий на уроках и роль практических занятий. Также рассматриваются профессиональное мастерство учителей, использование интерактивных методов в процессе обучения и проблемы донесения национального музыкального наследия до учащихся. В статье разработаны рекомендации по устранению существующих недостатков и предложены пути повышения эффективности уроков музыки в системе начального образования.

Ключевые слова Музыкальное образование, начальные классы, уроки музыки, педагогические технологии, интерактивные методы, музыкальная грамотность, учебный процесс, творчество, национальная музыка, эстетическое воспитание, мастерство учителя, инновационные подходы.

KIRISH. Bugungi kunda ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri yosh avlodni har tomonlama rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, ma'naviy jihatdan yetuk va jamiyatda o'z o'rnini topa oladigan insonlar qilib tarbiyalashdan iborat. Bunday maqsadga erishishda barcha fanlarning o'ziga xos o'ri mavjud. Ayniqsa, musiqa ta'limi bolaning nafaqat bilim va ko'nikmalarini, balki uning estetik didi, hissiy dunyosi, ijodkorligi va ma'naviy qarashlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Musiqa inson qalbiga bevosita ta'sir qiladigan san'at turi bo'lib, u orqali bolalarda go'zallikni his qilish, yaxshi va yomonni farqlash, milliy qadriyatlarga

hurmat bilan qarash kabi fazilatlar rivojlanadi.

Boshlang'ich sinf davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida eng muhim bosqichlardan biridir. Aynan shu davrda o'quvchining atrof-muhitga munosabati, qiziqishlari, bilim olishga bo'lgan intilishi va ijodiy qobiliyatlari asta-sekin rivojlanadi. Shu sababli boshlang'ich ta'limda musiqa darslarini to'g'ri tashkil etish alohida e'tibor talab qiladi. Musiqa mashg'ulotlari faqatgina qo'shiq kuylash yoki musiqa tinglash bilan chegaralanib qolmasligi kerak. Dars davomida o'quvchini faol ishtirokchi sifatida jalb qilish, uning fikrini tinglash, musiqiy asarni his etishga o'rgatish va ijodiy faoliyatga yo'naltirish muhimdir.

Musiqa darsining samaradorligi, avvalo, o'qituvchining pedagogik mahoratiga bog'liq. Tajribali pedagog mavzuni o'quvchilarning yoshiga, bilim darajasiga va qiziqishlariga mos ravishda tushuntira oladi. Bunda oddiy izoh, savol-javob, musiqa tinglash, qo'shiq kuylash, ritmik harakatlar, musiqiy o'yinlar hamda ijodiy topshiriqlardan foydalanish yaxshi natija beradi. Bir xil usuldan doimiy foydalanish esa bolalarda zerikish holatini keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun har bir mashg'ulotning mazmuni va tashkil etilish shakli imkon qadar xilma-xil bo'lishi lozim.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari tabiatan qiziquvchan va ta'sirchan bo'ladilar. Ular ko'proq ko'rish, eshitish, harakat qilish va amaliy faoliyat orqali bilimni yaxshi o'zlashtiradilar. Shu jihatdan musiqa fani boshqa ko'plab fanlardan farqli ravishda o'quvchining bir vaqtning o'zida eshitish, fikrlash, his qilish va harakat qilish qobiliyatlarini ishga soladi. Masalan, biror musiqiy asarni tinglash jarayonida bola uning ohangi, sur'ati va xarakteriga e'tibor beradi. Keyinchalik o'z fikrini ifodalashga harakat qiladi. Bu esa uning kuzatuvchanligi va mustaqil fikrlashini rivojlantiradi.

Musiqa ta'limining yana bir muhim jihati shundaki, u yoshlarni milliy madaniyat va qadriyatlarimiz bilan yaqindan tanishtirish imkonini beradi. O'zbek xalq qo'shiqlari, maqom namunalari, bolalar folklori, milliy cholg'u asboblari hamda taniqli bastakor va hofizlarning ijodi orqali o'quvchilarda ona Vatanga, xalqimizning boy ma'naviy merosiga mehr uyg'otish mumkin. Ayniqsa, doira, rubob, dutor, gijjak, nay kabi milliy cholg'ular haqida ma'lumot berish bolalarning milliy san'atimizga

bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Shu bilan birga, amaliyotda boshlang'ich sinflarda musiqa darslarini tashkil etish bilan bog'liq ayrim muammolar ham uchrab turadi. Ba'zi hollarda dars jarayonida barcha o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash qiyin bo'ladi. Ayrim bolalar qo'shiq kuylashga faol qatnashsa, boshqalari tortinchoqligi sababli chetda qolishi mumkin. Shuningdek, o'quvchilarning musiqiy qobiliyati bir xil bo'lmagani uchun ularga bir xil talab qo'yish ham to'g'ri natija bermaydi. Bunday vaziyatda o'qituvchi har bir bolaning imkoniyatini hisobga olishi, uni qo'llab-quvvatlashi va kichik yutuqlarini ham rag'batlantirishi zarur.

Yana bir muhim masala — darslarda zamonaviy texnologiyalardan oqilona foydalanishdir. Bugungi bolalar texnologiyalar bilan yaqindan tanish bo'lib ulg'aymoqda. Shuning uchun audio va video materiallar, elektron taqdimotlar, interaktiv topshiriqlar hamda turli raqamli vositalardan foydalanish mashg'ulotning qiziqarli o'tishiga yordam beradi. Biroq texnologiya o'qituvchining o'rnini egallamasligi kerak. U faqat ta'lim jarayonini boyituvchi vosita sifatida xizmat qilishi maqsadga muvofiq. Eng muhimi, o'quvchi musiqani shunchaki ekrandan ko'rib yoki eshitibgina qolmasdan, uni tushunishi, his qilishi va o'z munosabatini bildira olishi kerak.

Musiqa darslarini samarali tashkil etishda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga ham katta e'tibor berish zarur. Masalan, o'quvchilarga musiqa xarakterini tasvirlash, tinglangan asar haqida o'z fikrini aytish, berilgan ritmni takrorlash, oddiy kuyga mos harakatlar topish yoki kichik guruhlarda ijodiy topshiriq bajarish imkonini berish mumkin. Bunday mashg'ulotlar bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Eng muhimi, o'quvchi darsda faqat tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi bo'lib qoladi.

Musiqa darslarida guruh bo'lib ishlash ham samarali usullardan biridir. Guruhli faoliyat davomida bolalar bir-birini tinglash, o'zaro yordam berish, vazifani birgalikda bajarish va umumiy natijaga erishish ko'nikmalarini egallaydilar. Masalan, bir guruh musiqa asarining mazmunini tushuntirishi, ikkinchi guruh ritmik topshiriqni bajarishi,

uchinchi guruh esa milliy cholg'ular haqida ma'lumot berishi mumkin. Bu usul darsni jonlantiradi va o'quvchilarning faolligini oshiradi. Boshlang'ich ta'limda musiqa fanini o'qitishning yana bir muhim tomoni — boshqa fanlar bilan bog'liqlikni ta'minlashdir. Musiqa darslarida ona tili, adabiyot, tarix, tasviriy san'at va hatto tabiatshunoslik bilan bog'liq mavzulardan foydalanish mumkin. Masalan, tabiat haqidagi qo'shiqni o'rganishda o'quvchilar fasllar, tabiat hodisalari yoki qushlar haqida ham suhbatlashishlari mumkin. Bu esa bolaning bilimlarini bir-biri bilan bog'lashiga yordam beradi.

Dars jarayonida tarbiyaviy maqsad ham doimo e'tiborda bo'lishi kerak. Musiqa orqali bolalarda do'stlik, mehr-oqibat, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, kattalarga hurmat va tabiatga e'tibor kabi insoniy fazilatlarni shakllantirish mumkin. Mazmuni tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan qo'shiqlarni o'rganish jarayonida o'quvchilar nafaqat kuylashni, balki uning mazmunini anglashni ham o'rganadilar. Mavzuning dolzarbligi shundaki, zamonaviy ta'lim sharoitida o'quvchidan faqat tayyor ma'lumotni yodlab olish emas, balki mustaqil fikrlash, o'z qobiliyatini namoyon qilish, ijodiy yondashish va o'z fikrini erkin ifodalash talab qilinmoqda. Musiqa fani ana shu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Shuning uchun boshlang'ich sinflarda musiqa mashg'ulotlarini mazmunan boyitish, samarali metodlardan foydalanish, milliy va zamonaviy musiqiy materiallarni uyg'unlashtirish hamda har bir bolaning qobiliyatini qo'llab-quvvatlash muhim vazifalardan biridir.

XULOSA. Boshlang'ich sinflarda musiqa darslarini samarali tashkil etish ta'lim jarayonining muhim yo'nalishlaridan biridir. Chunki musiqa bolaning faqat eshitish qobiliyatini rivojlantiribgina qolmay, uning tafakkuri, tasavvuri, hissiyoti, estetik qarashlari va ijodiy imkoniyatlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli mazkur fan mashg'ulotlarini oddiy qo'shiq o'rgatish jarayoni sifatida emas, balki o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga xizmat qiladigan tarbiyaviy va ijodiy muhit sifatida tashkil etish lozim.

Samarali dars, avvalo, o'quvchining qiziqishini uyg'ota oladigan darsdir. Agar bola

mashg'ulotga qiziqish bilan kirishsa, berilgan topshiriqlarni faol bajaradi va o'z fikrini erkin ifodalashga harakat qiladi. Buning uchun pedagog dars davomida turli usullardan foydalanishi, o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olishi va har bir mashg'ulotga ijodiy yondashishi kerak. Qo'shiq kuylash, musiqa tinglash, ritmik harakatlar, savol-javob, musiqiy o'yinlar va guruhli topshiriqlarning birgalikda qo'llanishi darsning mazmunini boyitadi.

Musiqa ta'limida barcha bolalarga bir xil munosabatda bo'lish bilan birga, ularning individual imkoniyatlarini ham hisobga olish muhim. Har bir o'quvchining ovozi, musiqiy eshitishi, ritmni his qilishi yoki ijodiy qobiliyati turlicha bo'lishi mumkin. Ayrim bola yaxshi kuylashi mumkin, boshqa bir o'quvchi esa musiqa tinglash yoki ritmik harakatlarni bajarishda faol bo'lishi mumkin. Pedagog ana shu farqlarni to'g'ri anglab, bolalarni bir-biri bilan taqqoslashdan ko'ra, ularning shaxsiy rivojlanishini rag'batlantirishi maqsadga muvofiq.

Darslarda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ham yaxshi samara beradi. Audio va video materiallar, elektron taqdimotlar, interaktiv mashqlar hamda raqamli vositalar o'quvchilarning e'tiborini jalb qilishga yordam beradi. Biroq har qanday vosita maqsadga muvofiq tanlanishi kerak. Texnologiyaning ko'pligi emas, undan to'g'ri foydalanish muhimdir. O'qituvchi zamonaviy imkoniyatlarni an'anaviy usullar bilan uyg'unlashtirgan holda qo'llasa, mashg'ulot yanada mazmunli va ta'sirchan bo'ladi. Boshlang'ich sinf musiqa ta'limida milliy merosimizdan foydalanish ham alohida ahamiyatga ega. O'zbek xalq qo'shiqlari, milliy cholg'ular, mumtoz musiqa namunalari va bastakorlar ijodi yosh avlodning ma'naviy dunyosini boyitadi. Bolalar milliy kuy va qo'shiqlarni o'rganish orqali xalqimizning tarixi, urf-odatlar va qadriyatlari haqida ham tushunchaga ega bo'ladilar. Shu sababli milliy musiqiy merosni dars mazmuniga muntazam kiritish o'quvchilarda o'z madaniyatiga hurmat va faxr tuyg'usini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, musiqa darslari tarbiya bilan chambarchas bog'liq bo'lishi kerak. Musiqiy asarning mazmunini tushuntirish jarayonida bolalarda ezgulik, mehribonlik, do'stlik, vatanparvarlik va insoniylik kabi fazilatlarni rivojlantirish mumkin. Musiqa

bolaning qalbiga tez yetib boradigan vosita bo'lgani sababli undan tarbiyaviy maqsadlarda samarali foydalanish katta imkoniyat beradi.

Mavjud muammolarni bartaraf etish uchun, eng avvalo, musiqa o'qituvchilarining kasbiy mahoratini muntazam oshirib borish zarur. Pedagog yangi metodlarni o'rganishi, zamonaviy ta'lim vositalaridan foydalanishni bilishi va bolalar psixologiyasiga mos yondashuvlarni qo'llay olishi kerak. Shu bilan birga, dars uchun sifatli musiqiy materiallarni tanlash, o'quvchilarning yoshiga mos repertuar yaratish va mashg'ulotlarni oldindan puxta rejalashtirish ham muhimdir.

Musiqa darslarining samaradorligini oshirishda oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlik ham foydali hisoblanadi. Ota-onalar farzandining musiqaga bo'lgan qiziqishini qo'llab-quvvatlasa, uy sharoitida musiqa tinglashga imkon yaratsa va bolaning ijodiy faoliyatiga ijobiy munosabatda bo'lsa, uning qobiliyatlari yanada rivojlanishi mumkin. Shu tariqa maktabda berilayotgan ta'lim oiladagi tarbiya bilan uyg'unlashadi.

Umuman olganda, boshlang'ich sinflarda musiqa darslarini rivojlantirish uchun o'qituvchi, o'quvchi, ota-ona va ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish talab etiladi. Dars mazmunining hayot bilan bog'lanishi, bolalarning ijodiy imkoniyatlariga e'tibor berilishi, zamonaviy va an'anaviy metodlarning uyg'unligi yaxshi natijalarga olib keladi. Eng muhimi, har bir mashg'ulot bolaning musiqa olamiga bo'lgan qiziqishini oshirishi va unda yangi narsalarni o'rganishga bo'lgan istakni uyg'otishi kerak.

Shunday qilib, musiqa ta'limini takomillashtirish faqatgina bir fan doirasidagi vazifa emas. U yosh avlodning ma'naviy, estetik va ijodiy kamolotiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan muhim jarayondir. To'g'ri tashkil etilgan musiqa darsi o'quvchiga kuylash yoki tinglashni o'rgatish bilan cheklanmaydi; u bolaning fikrlashiga, his qilishiga, o'z qobiliyatini namoyon etishiga va atrofidagi go'zallikni anglashiga yordam beradi. Shu jihatdan boshlang'ich sinflarda musiqa mashg'ulotlarini yanada mazmunli, qiziqarli va zamonaviy asosda tashkil etish kelajakdagi ta'lim sifati uchun muhim ahamiyatga ega.

Yakuniy fikr sifatida aytish mumkinki, yaxshi tashkil etilgan musiqa darsi bu shunchaki dars emas, balki bolaning qalbi, tafakkuri va ijodiy dunyosini rivojlantiradigan tarbiyaviy maktabdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. Avloniy A. Turkiy Guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
3. Abdullayev A. Musiqa pedagogikasi asoslari. – Toshkent: Fan, 2012.
4. Fitrat A. O‘zbek klassik musiqasi va uning tarixi. – Toshkent: Fan, 1993.
5. Hasanov A. Musiqa va musiqa ta’limi metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1995.
6. Karimova D. Musiqiy pedagogika asoslari. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2018.
7. Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. – Toshkent: O‘zFA nashriyoti, 1963.
8. Soipova D. Musiqa o‘qitish nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2009.
9. Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining musiqa madaniyati fani bo‘yicha o‘quv dasturi. – Toshkent: Respublika ta’lim markazi.
10. Sharipov M., Qo‘chqorov B. Musiqa o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Turon-Iqbol, 2016.